

BIZKAIAREN UGARTEAK

Bizkaitarrok gai oneri buruz aitzuta bizi gara, baiña, egia da, Bizkaia'k ugarteak edo izaroak ba-daukaz. Ez doguz ezagutzen, ez dogu euren zabalkundea egiten ibaiakaz, ondartzakaz eta kaiakaz batera, baiña or dagoz.

Gure ugarteen billa ibillita, oneixek aurkitu doguz: San Nikolas, Izaro (au da aundiena), Txatxarramendi, Urbina, Aketxe, Gaztelugatxe, Billano, San Kristobal, Uribitarte eta Sokorro. Guztiz amar ugarte dira, batzuk oraindiño agirian dagoz eta beste batzuk betiko ezkutatu jakuz, bakoitxaren azterketea egitean esango dogun lez.

Ugarte orreitan burruka gogorak be izan dira, itxas-lapurraz edo Bizkai ko Jaunaren jabetza zain-tzeko eta abar. Izaro'k ba-dauko Jibraltar'en antza be, iñoz inglesen menpean izan dalako.

IZARO

Auxe da gure ugarte nagusia. Izen ori artu dau "Izaro filmes" baltzuak eta orregaitik da Ugarte au ezaguna ludi osoan.

Zelakoa da Izaro? Ezer bizirik ete dago an? Edo landararik?

Mundaka'ko errekea itxasoratzen dan lekuan dago. Laga ondartzatik 1,3 km'ra eta Mundaka'tik k. bira.

Bere luzerea 650 neurki da eta itxas-ertza 117 neurki.

Aitz aundia da eta ego-sortaldetik latza. Emen dago landararik geien, batez txakurrazak eta untxiak jaten dabezan azelgak. Untxi oneik dira bizidun bakarrak.

Lau leiza edo koba dagoz eta 1960n. urtean aztertutak izan dira. Lenengoak 3 neurkiko zabalera dauko, 0,60 neurkiko goierea eta 7 neurkiko sakonerea. Bigarrena iparraldera dago, bidea eta igoerea da. Andik 100 neurkira dago irugarrena, itxas-ertzean. Txikia da. Lau-garrena be txikia da eta sortaldean dago, irugarrenetik 20 neurkira.

Itxura baten ez dauko garrantzirik, baiña XVIII gizaldian Bermeo ta Mundaka'ren artean eztabaidatu zan bere jabetza. Azkenean joko batera sartu ziran eta estropadea egin eben nor lenago bakoitxa bere erritik ara eldu, Elantxobe epailari zala. Bermeo'tarrak

irabazi eben, lenengo eldu ziralako (1719. Urtean) eta urtero uztaillaren 22n. egunean, Santa Maria Magdalena egunean, ospatzen dabe ori. Bermeo'ko alkateak teilla bat botaten dau ugartetik itxasora eta auxe esaten dau: "Onaiño eltzen dira Bermeo'ren ituzurak".

Toki arduragarria da. Errege Katolikuak "Caput Bizkaiae" edo Bizkaiburu izentatu eban Bermeo'rentzat. Bilbao baiño lenago izan zan Bermeo, ba, Bizkai'ko buru edo "Kapital"

Batzuk Bermeo zala diñoe antxiñakoak Flabriobriga esaten eutsoen erria.

Zer-ikusia dauko, gaiñera, ortxe bizi izan ziralako lekaide frantziskotarrak.

Or inguruan ibilli dira korsario edo itxas-lapurrak sarritan eta asko. Orrek egin eban larria an bizi ziran lekaideentzak toki ori, gaiñera bertako giroa be oso gogorra zan. 1422n. urtean sute aundi bat izan zan. Bost urte geroago aide nagusien burruka izan zan berton eta Fortun Santxez de Olabarrieta'k ekin eban Juan Ortiz de Areskurrinaga'ren aurka.

1422n. urte orretan Diego Lopez de Zurinaga Kalagurri'ko gotzaiñak sortu eban lekaide-etxe ori Arteaga'tar Martin aitagaz.

Errege ta jaun ospetsu asko joaten ziran bertara.: IV Enrike 1457n. urtean, Fernando Katolikua 1483n. urtean eta Isabel onen emaztea. Onak agindu eban eta dirua emon malladia konpontzeko.

1443n. urtean frantziskotarrak etxe asko eukezan Bizkaia'n. II Felipe erregeak eta urrengoak asko lagundu eutsoen Izaro'ko lekaide-etxeari eta onen emazteak urtero 200 meza emoteko laguntza emon eban.

1595n. urtean Drake itxas-lapurra urreratu zan amalau itxas-ontzigaz eta Izaro beragandu eban. Dana apurtu eban, eleizea eta irudiak be bai, eta leikaideak jo egin ebazan. Azkenean sua emon eutson danari, baiña lekaideak balioko gauzak eta jazkiak leiza baten gorde ebezan.

1644n. urtean lekaide guztiak bizkaitarrak ziran .1694n. urtean Mundaka'n etxea artu nai izan eben baiña ez eben lortu eta 1715n'ean itzi eben Izaro eta Foru'ra joan ziran lekaidetxea sortzen. 1719n. urtean urten eben ugartetik, 300 urte igaro-ondoren.

*Txatxarramendi
ugartea.*

GAZTELUGATXE

Ugartea bagerik erdi-ugartea edo peninsula da gaur. Barruan baseleiza bat dago, gotor-leku izana.

1053n. urtean Tota´k eta Eneko Lopez´ek Zianno eritxon Pinna´ko Donibane´ko lekaideari emon eutso-en: San Juan del Castillo izena emoten dautsoe (izatez Castillo difícil esan gura dau izen onek). Or dagon etxea batzutan eleizea izan da eta beste batzutan gaztelua.

XI ta XII gizaldietako illobiak aurkitu dira barruan.

Delmas´ek or tenplarioak bizi izan zirala diño, baiña Bizkaia´n ez da iñoz izan tenplariorik.

48 neurkiko goierea dauka eleizeak eta begi biko zubitxu batek alkartzen dau lur-zabalagaz.

Mailladiak neurki bateko zabalerea dauka eta irureun mailla dirala esan izan da. Iñoz bai urteak

egunetan daukon beste dirala maillak be, baiña mailla asko galdu egin dira , bitarteak izteko, eta gaur 212 mailla dira.

Goian ikuspegi arrigarria dago.

AKETXE

Gaztelugatxe ta Matxitxako´ren bitartean dago eta Izaro lez Bermeo´rena da. Atxa baiño ez da eta bedarra baiño beste bizirik ez dago. Batzuk an untxiak dagozela diño.

TXATXARRAMENDI

Ugarte au Mundaka-ondoan dago. Txikia da baiña pozgarria.

Zugatzia da gaur eta 1987n. urtean Arrantzaleen Ikastegia egin dabe berton,

BIZKAIA

Zubi bi izan dauz, bata ostatu aundi bat egiteko eta bestea gaur dagoana, 1941n. urtean egiña da.

1896n.urtean egin zan Ostatu edo Otel ederra.1000 notiñentzat areto bat be ba-eukan eta balneario be ba-zan.1947n. urtean itxi eben.

Leiza sakon bi dagoz Txatxarramendi'n. Lenago karea egiten ei zan.

Arantzaleen ikastegia dago gaur barruan, ardura-dun Foru-Aldundia dala.

Be-barrua dauka lanak egiteko eta itzaldietarako areto bat. Etxe mailla bi gainean eta or gela asko.

SAN NIKOLAS UGARTEA

Lekeitio'ko itxasoan dago. Txkiia da baiña asko joaten dira ara. Goierarik aundiena 47 neurkiko da.

Orra eroan ebezan izurri edo epidemi-aldian gaiso-az il ziranak, 1578n. urtean.

1617n. urtean frantziskotarrai eskiñi eutsoen Lekeitio'ko Udalak eta egin eben euren lekaide-etxea, baiña urte gitxi barru, itzi egin bear izan eben.

UGARTE TXIKIAK

Bizkaia'ren itxas-ertza 80 km'koa da eta ba-dagoz gaur ugarte diran atx batzuk, lenago lurragaz bat ziranak. Batzuk itxasberan baiño ez dira ikusten. Ez dauke landararik.

Armintza'n, lurretik lau millara Barrukoarri deritxona dago, milla bat luze dana. Antzekoa da Kan-

pokoarri, milla bat iparrerago. Ego-sartaldean dago Aitxebatxinarri (Piedra del P. Batxi edo Bautista), Plentzia'rantza. Beste olako arri batzuk be ba-dagoz, izenbakoak, eta milla ta erdi luze daukenak.

Iru milla iparralderako dago Billunzorrotze eta beste milla batera San Martin ugarte, milla bat luze dana.

Arrizabale ugarteak 250 neurkiko luzerea dauka eta 80 n. zabal.

Ezaguna dabe arrantzaleak Arrizabale: 1500 neurki luze dana.

Arrianajek: Monolito bi dira, jemelo-antzekoak.

Somorrostro'n dago Sokorro ugartetxua .

UGARTE GALDU BI

San Kristobal ugartetxua Bilbao'gaz bat eginda egoan baiña galdu egin da.1983n. urteko uriola aundi-ak ondatu eban La Peña auzoan. Nerbion ibaiak bidea aldatu eban eta or galdu da ugartetxu au. Unamuno'k aitatu eban, Izen ori bertan egoan baseleiza batek emona dau. Ez da ezer agertzen.1883n. urtean udalak erosi nai izan eban ugarte,87 500 pezetagaitik.Edo-zelan be 1894n. urtean uriarena zan.

Uribitarte ugarte eskuz egiña zan,artifiziala, eta Nerbion ibaiaren barruan egoan, Kanpo Bolantin'en aurrez aurre.XVII gizaldian egin zan eta "Canal de Plata" izena ezarri eutsoen eta lurrari "La Glorieta". 1869n. urtean ezkutatu zan ugarte au.

OLAZAR'tar Martine'k

EUSKEREA

Izkuntza zoragarria
agertu da Euskadin
sormen arrigarriz,
jakitura dauka
beraren izatean
beraren berariz.

Euzkotar gizadiak
zentzunez dau bizia
elkarren artean,
buru-biotz jatorrak
lorarik ederrena
daroe miñean.

Gogoz agurtzen dot
nire asaben itza
biotzez ondurik,
emon da zabal zazu
ederraren frutua
lurra apaindurik.

IBAIONDO

Ura, zugatz, zelaia,
inguru eder bat zan
mendi barrenean,
txoriak, egaz, aidez
guztiak egazlari
mendi barrenean.

Ibaia ta mendia
bitzuak, aurrez aurre,
zoramen aundian,
urtegia dotore
zidarrezko egoan
ondartza ertzian.

Arrain zuriak datoz,
pozik aundienagaz
uger gozoetan,
zein geiagoka dabiltz
arin aringa biziz
ibai ederretan.

PAULIN